

UZASADNIENIE

Poniżej przedstawiamy argumenty, które – zdaniem liczącego ponad 650 członków Stowarzyszenia Naukowego Archeologów Polskich – przemawiają za odrzuceniem niekorzystnych dla narodowego dziedzictwa kulturowego zapisów projektu *Ustawy o zmianie ustaw regulujących warunki dostępu do wykonywania niektórych zawodów*, w części odnoszącej się do zawodu archeologa oraz projektu *Ustawy o utworzeniu wojewódzkich centrów usług wspólnych oraz o zmianie niektórych ustaw*, w części odnoszącej się do Wojewódzkich Urzędów Ochrony Zabytków:

1. Projekt tzw. deregulacji zawodu archeologa

Zwracamy się z prośbą o powstrzymanie możliwości wprowadzenia niekorzystnych, dla zawodu archeologa i archeologii jako nauki, zmian ustawowych, gdyż to, co obecnie ustanowi Sejm Rzeczypospolitej Polskiej, będzie miało wpływ na los nie tylko samych archeologów, ale przede wszystkim wpłynie na stan zachowania naszego narodowego dziedzictwa kulturowego. Główne powody, dla których uważamy deregulację za niepotrzebną i nieprzemyślaną to:

W obecnej sytuacji prawnej praktyki zawodowe nie blokują wcale dostępu do zawodu archeologa, gdyż absolwent studiów wyższych może uprawiać zawód archeologa i brać udział we wszelkiego rodzaju badaniach archeologicznych, nie może jedynie natychmiast po ukończeniu studiów **samodzielnie** prowadzić wykopalisk. Obecne prawo wymaga jedynie od archeologa zdobycia doświadczenia, które stanowi niezbędną podstawę do podejmowania odpowiedzialnych i rozważnych decyzji przy kierowaniu badaniami archeologicznymi w sytuacji, kiedy w wyniku ich prowadzenia niszczone jest bezpowrotnie substancja zabytkowa. Wymóg ten wynika z konstytucyjnej i ustawowej konieczności ochrony dziedzictwa kulturowego ludzkości oraz z realizacji zobowiązań międzynarodowych Polski, przyjętych przez ratyfikację *Europejskiej konwencji o ochronie dziedzictwa archeologicznego (poprawionej)*, która m.in. zobowiązuje nasz kraj do ustanowienia takiego porządku prawnego, w którym „wykopaliska i inne potencjalnie szkodliwe techniki były wykonywane jedynie przez wykwalifikowane, specjalnie upoważnione osoby”.

Pozwalamy sobie zwrócić uwagę, że już w 2011 roku ułatwiono w zasadniczy sposób absolwentom archeologii zdobywanie obowiązkowej praktyki zawodowej, poprzez zaliczenie im praktyk, odbywanych w trakcie studiów (Dz. U. nr 165, poz. 987). Osoba, która od razu po studiach chciałaby kierować badaniami archeologicznymi, jest już obecnie w stanie zdobyć praktykę w trakcie studiów, biorąc udział w badaniach archeologicznych.

Obecnie proponowana przez Rząd zmiana ustawowa stwarza zagrożenie dla stanowiącego wspólne dobro dziedzictwa archeologicznego. W sytuacji, gdy wyższe uczelnie z powodów finansowych ograniczają wymiar obowiązkowych praktyk terenowych, może bowiem dojść do sytuacji, że studia w zakresie archeologii skończy pokolenie archeologów, które nigdy nie uczestniczyło w badaniach archeologicznych, będzie natomiast mogło nimi kierować nie mając żadnego doświadczenia w tym zakresie. W konsekwencji stwarza to niebezpieczeństwo dewastacji znacznej części stanowisk archeologicznych, stanowiących istotną część dziedzictwa kulturowego naszego kraju.

2. Projekt włączenia Wojewódzkich Urzędów Ochrony Zabytków w wojewódzkie centra usług wspólnych

Od początku XXI wieku następuje w naszym kraju stopniowe dewaluowanie roli państwowej służby konserwatorskiej. Apogeum tego procesu jest obecna próba sprowadzenia wojewódzkiego konserwatora zabytków do roli inspektora w urzędzie wojewódzkim.

Pozbawienie wojewódzkich konserwatorów zabytków możliwości podejmowania decyzji o losie zabytków, opartych na wiedzy i doktrynie konserwatorskiej, to *de facto* ich likwidacja. Archeolodzy, historycy sztuki i konserwatorzy zabytków zwracają uwagę na potrzebę ponownego scentralizowania służby konserwatorskiej i jej podmiotowego usytuowania w administracji publicznej jako jednego z elementów ustroju państwowego, w powiązaniu z ich nadrzędnym merytorycznie organem –

Ministerstwem Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Rozwiązanie takie, które funkcjonowało niestety jedynie przez kilka lat (obecnie uważanych powszechnie za najlepszy okres w dziejach ochrony zabytków w Polsce), zostało zastosowane w wyniku transformacji ustrojowej na początku lat 90. XX wieku i było efektem negatywnej oceny modelu funkcjonującego w czasach komunistycznych. Paradoksem jest, że obecnie ponownie usiłuje się wprowadzić ten zdecentralizowany i uzależniony od aktualnych interesów politycznych model, którego nieefektywność historia już raz udowodniła.

W wielu krajach europejskich – w Niemczech, Francji, krajach skandynawskich czy w Wielkiej Brytanii, z powodzeniem funkcjonuje model działania służb konserwatorskich, oparty na ich wyodrębnieniu z administracji lokalnej, wyposażeniu w zaplecze naukowe i wyłączeniu spod możliwości podlegania naciskom o charakterze politycznym.

Nie wiemy, jakie są przesłanki do podjętych obecnie przez Rząd działań w zakresie reorganizacji Wojewódzkich Urzędów Ochrony Zabytków. Polska jest sygnatariuszem wielu międzynarodowych aktów prawnych odnoszących się do ochrony zabytków. Efektem wprowadzenia obecnie proponowanych zmian ustawowych może być sytuacja, w której Polacy będą mogli zachwycać się urokami zabytków i krajobrazu kulturowego jedynie poza granicami naszego kraju. Nie można dopuścić do tego, aby nieroztropna polityka gospodarcza Rządu pogrzebała do końca wielowiekowy dorobek całego Narodu. Warto w tym miejscu zacytować słowa Marszałka Piłsudskiego: *"Naród, który nie szanuje swej przeszłości, nie zasługuje na szacunek"*. Oby słowa te były przestrogą dla tych reformatorów, którzy zapomnieli o dziedzictwie pozostawionym przez naszych przodków.

Oprócz stanowiska Stowarzyszenia Naukowego Archeologów Polskich, ten sam pogląd wyrazili jednogłośnie uczestnicy Pierwszego Kongresu Archeologii Polskiej, który odbył się w Warszawie w dniach 19-21 września 2013 roku, a który zgromadził ponad 300 archeologów reprezentujących różne środowiska: naukowe, akademickie, konserwatorskie, muzealne oraz firmy prywatne. Wynikiem końcowej debaty były m.in. następujące uchwały:

Uchwała Pierwszego Kongresu Archeologii Polskiej w sprawie tzw. deregulacji zawodu archeologa

Zebrani w dniach 19-21 września 2013 r. na Pierwszym Kongresie Archeologii Polskiej zwracają się do rządu Rzeczypospolitej Polskiej z apelem o zachowanie w toku procesu deregulacji zawodów wymogu posiadania 12-miesięcznej praktyki wykopaliskowej przez absolwentów studiów wyższych w zakresie archeologii, ubiegających się o pozwolenie na kierowanie badaniami archeologicznymi. Wymóg ten nie jest ograniczeniem prawa do wykonywania zawodu archeologa, ale zgodną z ratyfikowaną przez Polskę *Europejską konwencją o ochronie dziedzictwa archeologicznego (poprawioną)*, ochroną narodowego dziedzictwa kulturowego przed niefachowym rozkopywaniem, niezbędną zwłaszcza w związku z niepokojącą tendencją do zmniejszania wymiaru praktyk przewidzianych programami studiów w zakresie archeologii. Przypominamy ponadto, że zawód archeologa w Polsce został już poddany deregulacji w roku 2011, kiedy to do wymaganej praktyki zawodowej niezbędnej do uzyskania pozwolenia na kierowanie archeologicznymi badaniami wykopaliskowymi włączono praktyki odbywane w czasie studiów.

Uchwała Pierwszego Kongresu Archeologii Polskiej w sprawie służb konserwatorskich

Zebrani w dniach 19-21 września 2013 r. na Pierwszym Kongresie Archeologii Polskiej zwracają się do Rządu, Sejmu i Senatu Rzeczypospolitej Polskiej z apelem o wyłączenie wojewódzkich konserwatorów zabytków z projektu *Ustawy o utworzeniu wojewódzkich centrów usług wspólnych oraz o zmianie niektórych ustaw*. Wojewódzcy konserwatorzy zabytków stoją na straży dziedzictwa kulturowego stanowiącego nieodnawialny publiczny zasób, realizując konstytucyjny obowiązek Państwa i w związku z tym winni działać wyłącznie na podstawie wiedzy naukowej i zgodnie z prawem, w sposób wolny od uwarunkowań politycznych czy nacisków ekonomicznych.